

פילמוגרפיה של הסרט האידי-פולני: 1924 – 1948

הפילמוגרפיה המובאת להלן כוללת בתוכה את כלל הסרטים האידיים העלילתיים שנוצרו בפולין בשנים 1924 – 1948. היא כוללת גם חלק מהסרטים התיעודיים שנוצרו בתקופה זו. בעבודתי התייחסתי רק לסרט תיעודי אחד, אך כמדומני שחשוב להכיר כמה סרטים נוספים היכולים להיות רלוונטיים לנושא.¹

1924

תקיעת כף (Ślubowanie)

בימוי: זיגמונט טורקוב

תסריט: הנריק בוים, עפ"י מחזהו של פרץ הירשביין

הפקה: "ליאו-פורברט פילם"

סוג הסרט: עלילתי-אילם

הצגת בכורה: 1924/5/5 (עפ"י נ. גרוס) או 26/2/1924 (עפ"י Film Polski)

שחקנים: אסתר רחל קאמינסקה (אלמנת חיים קרונוברג), אידה קאמינסקה (רחל קרונוברג), משה ליפמן (ברוך מנדל), הנריק טארלו (ינקב מנדל), ולאדיסלב גודיק (ידידו של הבן), זיגמונט טורקוב (אליהו הנביא ב-7 תפקידים), שמואל לנדאו (ספסר), דוד לדרמן (השדכן), אדם דומב (חיים קרונוברג). **עלילה:** סרט זה מבוסס על האמרה התלמודית "ארבעים יום קודם יצירת הולד, יוצאת בת קול ומכרזת בת פלוני לבן פלוני". שני חברים טובים, בחורי ישיבה נשואים ומחוסרי ילדים, נודרים נדר ב"תקיעת כף" שאם לאחד יוולד בן ולשני תיוולד בת, יינשאו ילדיהם זה עם זה. אליהו הנביא ערב להסכם. במשך הזמן לאחד אחד נולד בן ולשני נולדה בת, אך האב האחד רוצה להבטיח את בנו לבת ממשפחה עשירה, ואמה של הבת רוצה להשיאה לאדם עשיר ואנוכי. אך בכוח הגורל שני הצעירים נפגשים ומתאהבים. המצב מחייב את התערבותו של אליהו הנביא, שמתגלה שבע פעמים בדמויות שונות. בסופו של הסרט זוכים הנאהבים להינשא זה עם זה.

מיקום הסרט כיום: סרט זה לא השתמר בשלמותו. ארכיון הסרטים היהודי ע"ש שפילברג באוניברסיטה העברית מחזיק בעותק של הסרט, אך הוא נמצא על סליל ואיכותו גרועה ביותר. בשנת 1933 קבוצת שחקני תיאטרון מניו-יורק החליטו לערוך את הסרט מחדש ולהוסיף לו כמה קטעים.

¹ הפילמוגרפיה מבוססת ברובה על הפילמוגרפיה שמביא נ. גרוס "תולדות הקולנוע היהודי בפולין". בשביל נתונים נוספים ובשביל הרחבה נעזרתי בספרים הבאים: E. A. J. Hoberman, *Bridge of Light: Yiddish Film Between Two Worlds*; S. Paskin (ed.), *When Joseph Met*; Goldman, *Visions Images and Dreams: Yiddish Film Past and Present*; Molly: *A Reader on Yiddish Film*. נעזרתי גם באתרי האינטרנט של Film Polski <http://www.film Polski.pl/> ושל The National Center for Jewish Film (NCJF), Brandeis University <http://www.brandeis.edu/jewishfilm/>. מעבר לכך, התקצירים המופיעים בסרטים מבוססים גם על צפייתי האישית בהם.

הסרט הופץ כ"דעם רבנס כוח" (*A Vilna Legend*). ה-NCJF (National Center for Jewish Film) שיחזר את הסרט והפיץ אותו. ניתן למצוא העתק שלו בארכיון שפילברג.

1925

למד וו (Jeden z 36)

בימוי: הנריק שארו

תסריט: הנריק בויס

הפקה: "ליאו-פורברט פילם"

סוג הסרט: עלילתי-אילם

הצגת בכורה: 1925/12/3

שחקנים: יונס טורקוב (בנדט, חוטב העצים), משה ליפמן (ר' נחום פרנס), הלנה גוטליב (אשתו של ר' נחום), אירמה גרין (אסתר, בתו של ר' נחום), קלארה סגלוביץ (שרה החוטאת), אלכסנדר מאנייצקי (מפקד החטיבה), מיכאל חליץ (מיקולאי מרטינוב), חיים סנדלר (שואב מים).

עלילה: ימי המרד הפולני של ינואר 1863. מפקד חטיבה רוסית שחונה בעיירה יהודית, גוזר על האוכלוסייה לשלם כופר נפש לקופת הצבא. כערבות הוא לוקח כבני ערובה 11 מאנשי העיירה. הכסף שולם, אך שליטו של המפקד גנב אותו לעצמו. משום כך, המפקד גוזר עונש מוות על 11 בני הערובה. אך הישועה מגיעה בדמותו של חוטב העצים, אחד מ"36 (ל"ו) צדיקים" נסתרים, שמקריב עצמו בכדי להציל את שכניו.

מיקום הסרט כיום: לא ידוע על עותקים שנשתמרו.

1929

אין פוילישע וועלדער (W Lasach Polskich)

בימוי: יונס טורקוב

תסריט: הנריק בויס, עפ"י 2 רומנים של יוסף אופאטושו

הפקה: "פורברט פילם"

סוג הסרט: עלילתי-אילם

הצגת בכורה: 1929/1/8

שחקנים: דיאנה בלומנפלד (רחל), סילוון ריץ' (מרדכי), משה ליפמן (היערון, אביו של מרדכי), ס' פריזאמנט (רב איצ'ה המקובל), הלנה גוטליב (בריינה, משרתת בביתו של אברם), אברהם אייזנברג (אביה של רחל), מ"ב שטיין (הצדיק מקוצק), א' רוטמן (דוד'ל, בנו של הצדיק), ד' שייביץ (אשת הצדיק), קלארה סגלוביץ (דושקה, בת הצדיק), לובה דיטריס (ריבק'לה, בת הצדיק), טאדיאוש וסלובסקי (הרוזן קומורובסקי), שמואל לנדאו (יוסף שטראל), רוזה שושנה (פליציה, אשתו של

שטראל), ' ורמונט (כהנא), אלכסנדר מניצקי (מרצ'ין היערן), דוד לדרמן (שואב מיס), אנה רפל (הבחורה שנכנס בה דיבוק), חיים סנדלר (יוצא צבא ותיק), יז'י לשצ'נסקי (ברק יוסלביץ'), א"י גרובסקה (ואנדה, מלכת הוויסלה), יעקב קורלנדר (המשיח), א' בוז'נסקי (משה), ר' קאמינסקי (אברם).

עלילה: מרדכי, בנו של היערן היהודי המנהל את עסקי היערות של הנסיך הפולני, חונך במסורת יהודית, אך ספג גם אגדות עם פולניות. הוא שמע רבות על ברק יוסלביץ', מגיבורי מרד קושצ'וואסקו, שארגן חטיבה יהודית ומת כגיבור ליד קוצק. מרדכי התאהב בנערה היהודייה רחל, ובכדי להרחיק אותו ממנה, שלחו אותו לחצר המסואבת של הצדיק מקוצק. בבית חבריו הוא נתקל בקבוצה של יהודים המשתפים פעולה עם הפולנים כנגד הרוסים. הוא הופך לגיבור, שנתפס לסירוגין כיהודי וכקתולי, נפצע בקרב ומובל לבית החולים. שם האחות המטפלת בו היא אהובתו רחל. מיקום הסרט כיום: לא ידוע על עותקים שנשמרו.

1936

על חטא (Za Grzechy)

בימוי: אלכסנדר מארטן

תסריט: "מ ניימאן

הפקה: "כינור"

סוג הסרט: עלילתי-מדבר

הצגת בכורה: 1936/4/28, פסח

שחקנים: אברהם מורבסקי (אביה של אסתר), רחלה הולצר (אסתר), קלארה סגלוביץ, שמעון דז'יגן (שמאי), ישראל שומאכר (אברהמ'ל), חבל בוזגן (הקצין), קורט קאטש (הפרופסור), רות טורקוב (ביתה של אסתר), פאניה רובינא (שרה).

עלילה: אסתר, ביתו של הרבי, מתאהבת, בניגוד לרצונו של אביה, בקצין גרמני-יהודי שהוצב בעיירתה בעת מלחמת העולם הראשונה. החייל נהרג, ולאסתר נודע שהיא בהריון ממנו. היא נוטשת את תינוקה ועוזבת לאמריקה. כעבור עשרים שנה היא שבה לחפש את בתה ומוצאת אותה בוורשה. המפגש מלווה בחיכוכים בין האם לאביה ובין האם לבתה, אך הסרט מסתיים בכך שכל הצדדים משלימים.

מיקום הסרט כיום: העתק אחד השתמר באיכות גרועה למדי. כיום הוא נמצא ב-NCJS, ובשלב זה הצפייה בו איננה אפשרית לקהל הרחב.²

מיר קומען אָן (Droga Młodych)

בימוי: אלכסנדר פורד

² ברצוני להודות לשרון פ. ריבו (Rivo), מנהלת ה-NCJS, שחסרה לי מידע זה ומידע נוסף על סרטים אחרים בהם התעסקתי.

תסריט: ואנדה ואסילבסקה, יעקב פת, ש' מנדלסון וח"ש קאזדאן, עפ"י חומר שהגישה הנהלת סנטוריום מדם

הפקה: ועד הסנטוריום ע"ש מדם במידזשין

סוג הסרט: תיעודי-מדבר

עלילה: הסרט הופק ביוזמת ה"בונד", והיה אמור להראות את שיטות החינוך ואת דרכי ההבראה בסנטוריום היהודי-סוציאליסטי ע"ש מדם. הסרט סובב סביבה שלושה ילדים עניים מוורשה, החיים בתנאים נוראיים. ילדים אלה מובאים לסנטוריום ושם הם נחשפים לילדים נוספים. הם מנגנים, שרים שירים סוציאליסטיים ומבראים.

מיקום הסרט כיום: ה-NCJF שיחזר סרט זה והפיץ אותו. ניתן למצוא העתק שלו במחלקת המדיה של ספריית הר הצופים, באוניברסיטה העברית.

יידל מיטן פִידל (Judel Gra na Skrzypcach)

בימוי: יוסף גרין ויאן נובינה-פשיבילסקי

תסריט: קונראד טום

הפקה: "גרין פילם"

סוג הסרט: עלילתי-מדבר

הצגת בכורה: 1936/9/30

שחקנים: מולי פיקון (חנה'לה – יידל), מקס בוז'יק (יצחק), שמואל לנדאו (גולד), שמחה פוסטל (אריה), דורה פאקל (טייבעלע), ליאון ליבגולד (פרוים), חיה לויין (מאדאם פלאומבאום).

עלילה: חנה'לה הצעירה ואביה אריה חיים יחדיו בעוני אך באושר. בכדי לסייע בפרנסה, חנה'לה מנגנת על הכינור בשוק של העיר. אך האב ובתו מפונים מבתם, והם מחליטים לצאת לדרכים בכדי לקבץ כספים. בכדי שלא ייטפלו אליה בדרכים, חנה'לה מתחפשת לבן בשם יידל. יחדיו הם נודדים – אריה על הבס ויידל על הכינור. בדרך הם פוגשים זוג נוסף של נגנים, איציק ובנו פרוים. לאחר ריב קצר הם הופכים לרביעייה. חנה'לה מתאהבת בפרוים, אך הבעיה היא שהוא חושב שהיא בן, והוא אף מעוניין בטייבעלע, צעירה שהרביעייה סייעה לה לברוח מנישואין לא רצויים. לאחר תלאות ומצבים קומיים רבים, יידל / חנה'לה הופכת ללהיט גדול בוורשה. הסרט מסתיים בכך שהיא מפליגה לאמריקה ולחיי שפע ופרסום, כאשר על האונייה היא פוגשת את פרוים אהובה.

מיקום הסרט כיום: ה-NCJF שיחזר סרט זה והפיץ אותו. הוא הוקרן בפסטיבלים רבים ונחשב לאחד מהסרטים האידיים המוכרים ביותר. ניתן למצוא אותו בארכיוני סרטים רבים (יש העתק שלו במחלקת המדיה של ספריית הר הצופים) ואפשר אף להשאילו מ"האוזן השלישית".

פריילעכע קבצנים (Weseli Biedacy)

בימוי: זיגמונט טורקוב (בשיתוף עם ליאון ז'אנו)

תסריט: משה ברודרזון

הפקה: "כינור"**סוג הסרט: עלילתי-מדבר****הצגת בכורה: 1937/3/24**

שחקנים: שמעון דז'יגן (נפתלי השען), ישראל שומאכר (קופל החייט), ז'ני לוביץ (גיטל), מקס בוז'יק, רות טורקוב, חנה לוי, שמחה נתן, אנה אפל, מקס ברין.

עלילה: השען נפתלי וידידו החייט קופל מטיילים בעיירתם ונתקלים בשלולית. הם מגלים שמדובר בשלולית נפט. מה שהם לא יודעים הוא שזמן קצר קודם לכן עברה במקום עגלה עם מיכל נפט דולף. שניהם חולמים על הרווחים שיוכלו להפיק מתגליתם. הם משביעים אחד את השני לשמור את הדבר בסוד, ומובן שתוך שעות ספורות העיירה כולה יודעת על התגלית. לתמונה נכנס בעל הון אמריקאי שאמור לממן את הקידוח. במקביל לסיפור זה, בתו של נפתלי, גיטל, מתאהבת בשחקן תיאטרון שמגיע לעיירה. היא בורחת איתו לעיר הגדולה. לאביה לא במיוחד אכפת, הבעיה היא שהיא עטפה את בגדיה לפני שברחה במפה שהוא סרטט בכדי שיוכל לדעת היכן מצא את הנפט. שני החברים יוצאים אחר המפה והבת האבודה, והם נתקלים במצבים קומיים, ואולי אף סוריאליסטיים. בהדרגה מגלה המשקיע האמריקאי שאין כלל נפט בעיירה, ויש בשדה רק אבנים. תגלית זו מובילה את נפתלי ואת קופל לחשוב שאולי כדאי לפתוח במקום מחצבה...

מיקום הסרט כיום: ה-NCJF שיחזר סרט זה והפיץ אותו. ניתן למצוא העתק שלו במחלקת המדיה של ספריית הר הצופים, ואפשר אף להשאילו מ"האוזן השלישית".

תקיעת כף (Ślubowanie)**בימוי: הנריק שארו****תסריט: הנריק בויס****הפקה: "ליאו-פילם"****סוג הסרט: עלילתי-מדבר****הצגת בכורה: 1937/8/20**

שחקנים: זיגמונט טורקוב (אליהו הנביא), קורט קאטש (מנדל), אסתר פרלמן (מירה'לה), יצחק גרודברג (יעקב), משה ליפמן (חיים), ברטה ליטבינה (אסתר), דינה הלפרן (רחל), שמואל לנדאו (ובר), מנשה אופנהיים (דוד), מקס בוז'יק (השדכן), שמחה פוסטל (המנהל).

עלילה: מדובר בהפקה מחודשת של הסרט משנת 1924. העלילה היא אותה עלילה, וסצנות רבות היו ממש זהות.

מיקום הסרט כיום: ה-NCJF שיחזר סרט זה והפיץ אותו. ניתן למצוא העתק שלו בארכיון שפילברג.

דער פורים-שפילער (Blazen Purimowy)**בימוי: יוסף גרין ויאן נובינה-פשיבילסקי****תסריט: חבר פאווער ויוסף ויקטור, בשיתוף עם יוסף גרין****הפקה: "גרין פילם"**

סוג הסרט: עלילתי-מדבר

הצגת בכורה: 1937/9/18

שחקנים: מרים קרסין (אסתר), היימי יעקובסון (דיק), זיגמונט טורקוב (גצל), מקס בוז'יק (סבא), מקס ברין (השמש), ברטה ליטבינה (ציפה), אני ליטון (לאה), שמואל לנדאו (העשיר), יצחק סאמברג (נחום), יעקב פישר (השדכן), יעקב ריינגלאס (שוליית הסנדלר).

עלילה: גצל, הנווד הנצחי, מגיע לעיירה חדשה ומתאהב באסתר, בתו של הסנדלר נחום. אך היא, לעומת זאת, מתאהבת באיש הקרקס המגיע לעיירתה – דיק. נחום מתעשר בעקבות ירושה פתאומית, ומחליט למצוא לבתו חתן עשיר. בשעת חגיגת פורים, יוצאים שחקני הפורים-שפיל וגצל בראשם, ועושים צחוק ממשפחתו העשירה של המועמד של נחום. בעקבות כך גצל מוחרם ובורח מהעיירה. גם אסתר בורחת אך עם דיק. הם פוגשים את גצל בעיר הגדולה ומסתובבים יחדיו. אסתר מופיעה עם דיק ומתפרסמת. בסוף הסרט היא חוזרת איתו לעיירה, ואביה מקבל אותו. כולם שמחים ומאושרים, חוץ מגצל, שממשיך לנדוד.

מיקום הסרט כיום: ה-NCJF שיחזר סרט זה והפיץ אותו. ניתן למצוא העתק שלו במחלקת המדיה של ספריית הר הצופים.

דער דיבוק (Dybuk)

בימוי: מיכאל ואשינסקי

תסריט: אלטר קאזניצה ומארק ארנשטיין, בשיתוף עם אנאטול שטרן, עפ"י מחזהו של אנ-סקי

הפקה: "פניקס"

סוג הסרט: עלילתי-מדבר

הצגת בכורה: 1937/9/29

שחקנים: אברהם מורבסקי (הרבי ממירופיל), יצחק סאמברג (המשולח), משה ליפמן (סנדר), לילי ליליאנה (לאה), ליאון ליבגולד (חנן), מקס בוז'יק (נוטע), גרשון למברגר (ניסן), דינה הלפרן (פריידה), שמואל לנדאו (זלמן), אברהם קורץ (מיכאל), מ' מסינגר (מנשה).

עלילה: שני בחורי הישיבה, ניסן וסנדר, מבטיחים זה לזה את ילדיהם עוד טרם לידתם. לפני לידת בנו חנן, ניסן טובע בנהר, ובעת לידת בתו, אשתו של סנדר מתה גם היא. כעבור 18 שנה, חנן מגיע ללמוד בישיבה שסמוכה לביתו של סנדר, ומתאהב בבתו לאה, זו שהובטחה לו עוד טרם לידתו. מובן שהאהבה ביניהם פורחת, אך סנדר, שאינו מודע לזהותו של חנן, מעוניין בשידוך עשיר יותר. לפני כתיבת ה"תנאים" מגלה סנדר את זהותו של חנן, אך אינו עומד בהבטחה. חנן, שהוכיח עצמו כמקובל וכבקיאת תורת השדה, מוכר נפשו לשטן במטרה שייתן לו את לאה לאישה. לאחר מכן הוא נופל ומת. ביום חתונתה הולכת לאה לבית הקברות ומזמינה את נשמות אמה וחנן לבוא לחתונתה. מתחת לחופה, נשמתו של חנן חודרת בה כדיבור המדבר מתוכה. סנדר פונה לרבי ומגלה לו שהפר את השבועה שנשבע לניסן. הרב מצליח לגרש מלאה את הדיבוק, אך נשמתה של לאה הקשורה בקשר בלתי נפרד לזו של חנן, יוצאת מגופה – היא מתה בכדי להיות עם אהובה.

מיקום הסרט כיום: ה-NCJF שיחזר סרט זה והפיץ אותו. ישנן חברות פרטיות שמפיצות אותו גם הן. הוא הוקרן בפסטיבלים רבים ונחשב לאחד מהסרטים האידיים המוכרים ביותר. ניתן למצוא אותו בארכיוני סרטים רבים (יש העתק שלו במחלקת המדיה של ספריית הר הצופים) ואפשר אף להשאילו מ"האוזן השלישית".

1938

א בריוועלע דער מאַמען (List do Matki)

בימוי: ליאון טריסטאן ויוסף גרין

תסריט: מנדל אושרוביץ (עפ"י גרוס) או אנאטול שטרן (עפ"י Film Polski)

הפקה: "גרין פילם"

סוג הסרט: עלילתי-מדבר

הצגת בכורה: 1938/4/4

שחקנים: לואי ג'רמן (דובריש), מישה ג'רמן (מר שיין), מקס בוז'יק (שמעון), חנה לוי (אשתו של שמעון), גרטרודה בולמן (מרים), יצחק גרודברג (מאיר), אלכסנדר שטיין (דוד), שמואל לנדאו (הסוחר), שמחה פוסטל (החזן), אדמונד דאיינדה (אירווינג בירד).

עלילה: אב משפחה בעיירה יהודית קטנה בגליציה, הוא אדם חביב ומוזיקלי, המחבר "ניגונים" להנאתו, אך אינו מצליח לפרנס את אשתו, שני בניו ובתו. הילדים ואנשי העיירה אינם מרוצים מ"בטלנותו" של האב. רק אשתו, דובריש, ממשיכה להיות גאה בו, ומשתדלת לפרנס את משפחתה הקטנה והשברירית. בעלה לא יכול להמשיך ולהתקיים, ולכן תקוותו היחידה היא לברוח לאמריקה, בכדי לנסות ולהרוויח כסף עבור משפחתו. מובן שחלומו זה מתנפץ, והוא מרוויח כמות מספקת עבור כרטיס לבן זקונו – הבן האהוב על אימו. דובריש, ה"ידישע מאמע" הנצחית, נפרדת מבנה, וצרות נוספות ממשיכות לבוא עליה. בתה בורחת עם רקדן בלט, בנה נשלח לחזית במלחמת העולם הראשונה ונהרג. למרות כל התלאות, היא מצליחה להגיע לאמריקה, שם היא מגלה שבעלה מת ושבנה נעלם. הסרט מסתיים בכך שבנה הקטן, שכבר גדל, התפרסם והפך לזמר גדול. הסרט מסתיים בכך שהאם ובנה מתאחדים.

מיקום הסרט כיום: ה-NCJF שיחזר סרט זה והפיץ אותו. ניתן למצוא העתק שלו במחלקת המדיה של ספריית הר הצופים, וניתן אף להשאילו מ"האוזן השלישית".

מאַמעלע (Mateczka)

בימוי: קונראד טום ויוסף גרין

תסריט: קונראד טום, עפ"י מחזה של מאיר שווארץ

הפקה: "גרין פילם"

סוג הסרט: עלילתי-מדבר

הצגת בכורה: 1938/9/24

שחקנים: מולי פיקון (מאמעלע-חווצ'ה), מקס בוז'יק (ברל סאמט), אדמונד זאיינדה (שלזינגר), גרטרודה בולמן (ברתה), רות טורקוב (ביילצ'ה), אולה שליבקוביץ (יטקה), שמחה פוסטל (נידרמן), מנשה אופנהיים (מקס כץ).

עלילה: חווצ'ה היא ביתו של האלמן ברל. לפני מות אמה, היא הבטיחה לה שהיא תטפל באביה ובששת אחיה ואחיותיה. את כל המלאכה עושה חווצ'ה, או כפי שמכנים אותה בני משפחתה "מאמעלע", ללא תלונות ובשמחה. אף אחד אינו מעריך אותה, ולמרות זאת, היא ממשיכה לטפל בבני משפחתה, והיא אף מצילה אותם מהסתבכויות קשות. הבעיות האמיתיות מתחילות כאשר חווצ'ה מתאהבת בכנר השכן שלזינגר, ואף אחד אינו מוכן לקבל את העובדה שברצונה לבנות לעצמה חיים משלה. בסוף הסרט, בני המשפחה מבינים שטעו, וחווצ'ה נישאת לשלזינגר, לא לפני שהיא מוודאת שלכולם יש מה לאכול לפני החתונה. הסרט מלווה בסצנות מוסיקליות וקומיות רבות.

מיקום הסרט כיום: ה-NCJF שיחזר סרט זה והפיץ אותו. ניתן למצוא העתק שלו בארכיון שפילברג, וניתן אף להשאילו מ"האוזן השלישית".

1939

אן אַ היים (Bezdomni)

בימוי: אלכסנדר מארטן

תסריט: אלטר קאזניצה, עפ"י מחזה של יעקב גורדין

הפקה: "אלמא פילם"

סוג הסרט: עלילתי-מדבר

הצגת בכורה: 1939/1

שחקנים: אדם דומב (יעקב אלחנן), אלכסנדר מארטן (אברהמ'ל), אידה קאמינסקה (בת שבע), בני צוקר (חנוך), וירה גראן (בסי), שמעון דז'יגן (מוטל), ישראל שומאכר (פישל), דורה פאקל (לינה).

עלילה: מדובר בסיפור הנושן של מצוקה כלכלית במזרח אירופה, המובילה את אב המשפחה, אברהמ'ל, להגר לאמריקה. הזרז להגירה הוא טביעתו של הבן הבכור לבית משפחת ריבקין. האב משאיר מאחוריו את אשתו, בתו, את בנו השני ואת אביו הזקן. אך גם באמריקה האב לא מוצא פרנסה, ומקבל עבודה כמדיח כלים בבאר. הוא מכיר אישה מודרנית, זמרת הלילה בסי, ומתאהב בה. כאשר שני ידידיו מפולין מגיעים לאמריקה ומודיעים לו שמשפחתו נמצאת על סף רעב, הוא לווה כסף מבסי בכדי להביאם לאמריקה. המשפחה מגיעה, אך בת שבע אשתו לא מצליחה להסתגל לעולם החדש. אמריקה מוצגת בצורה שלילית ביותר – דקדנטית וכופרת. המצב הולך ומדרדר, כאשר בת שבע אט אט מאבדת את שפיותה, בעקבות יחסו של בעלה אליה ולאחר שנודע לה שבנה השני טבע. טרגדיה זו מובילה את אברהמ'ל לרצות ולהחזיר את משפחתו לפולין, ולאחר שנודע לו שבנם למעשה לא טבע, הוא אכן נוהג כך. הסרט מסתיים בכך שהמשפחה חוזרת לפולין, לאווירה הטהורה של ביתם הישן.

מיקום הסרט כיום: ה-NCJF שיחזר סרט זה והפיץ אותו. לא הצלחתי למצוא אותו בארכיוני הסרטים הממוקמים בארץ. אך ניתן לרכוש העתק שלו באמצעות אתר האינטרנט של ה-NCJF או בארץ, באתר האינטרנט של ה-Israel Store.³

שש ערים: קראקע, ווילנע, לאַדזש, ביאַליסטאָק, לעמבערג און וואַרשע

בימוי: שאול גוסקינד

טקסט וקריינות: אשר לרנר

הפקה: יצחק גוסקינד

סוג הסרט: תיעודי-מדבר

עלילה: בשנת 1936, הגיע זאב ז'בוטינסקי לביקור בפולין. בביקורו הוא נפגש עם האחים גוסקינד שעשו עליו סרט. בפגישתו עימם, הוא הביע פסימיות על עתידה של יהדות פולין. גרוס טוען שז'בוטינסקי דרש מהאחים להכין סרט על יהדות זו, במחשבה שזה כל מה שישתמר ממנה. בתחילה, לא היה לאחים תקציב גדול מספיק בכדי לבצע משימה זו, אך בשנת 1938 ובראשית 1939, הם החליטו להסתכן פיננסית. התוצאה הייתה שישה סרטים על שש ערים בעלות ריכוזים יהודיים משמעותיים בפולין. אורכו של כל סרט הוא כעשר דקות.

מיקום הסרט כיום: מסדרת סרטים זו נותרו חמישה, כאשר הסרט על לודז' אבד. העתקים של הסרטים ניתן למצוא בארכיונים רבים. ארכיון שפילברג אף העלה אותם לאתר האינטרנט שלו.⁴

1948

מיר לעבן געבליבענע

בימוי: נתן גרוס ושאול גוסקינד

טקסט: אפרים כגנובסקי

הפקה: קואופרטיב "קינאָר"

סוג הסרט: תיעודי-מדבר

שחקנים וזמרים: קטי אפרון, יהודית ברג, שמואל גולדשטיין, משה ליפמן, מאיר מלמן, פליקס פיביך, אידה קאמינסקה, משה קוסביצקי, פאניה רובינא ושחקני התיאטרון האידי בלודז'.

עלילה: בשנת 1946, פנה שאול גוסקינד לנתן גרוס בהצעה לביים סרט תיעודי על שיקום החיים היהודיים בפולין. במשך כשנתיים, צולמו קטעים רבים לסרט שאוגדו תחת סרט אחד "מיר לעבן געבליבענע". הסרט מחולק לפרקים שונים, כאשר כל פרק עוסק בנושא אחר: מציאת ארכיון "עונג שבת", הריפוטריאציה מבריה"ב, סיוע הארגונים היהודיים, יצירה תרבותית ועוד. הפרק הרביעי

³ <http://www.israel-store.com/> ראוי לציין שבאמצעות אתר זה ניתן לרכוש את כל הסרטים העלילתיים המוזכרים בפילמוגרפיה זו (חוץ מהסרטים שלא נותרו מהם העתקים: "אין פוילישע וועלדער", "למד וו", ו"על חטא", שההעתק היחיד שלו נמצא בידי ה-NCJF).

⁴ <http://www.spielbergfilmarchive.org.il/> הסרטים נמצאים ב-Virtual Cinema, כאשר הקריינות האידיית המקורית הוחלפה בקריינות אנגלית.

והארוך ביותר בסרט עוסק אך ורק בילדים ובבתי היתומים השונים. הסרט מסתיים בשיר "ס'שיינט די זון שוין ווידער" ("השמש שוב זורחת") מפי החזן סרנזון וילדי בית היתומים הלנובק. מיקום הסרט כיום: ניתן למצוא העתק של סרט זה בארכיון שפילברג.

1949

אונדזערע קינדער

בימוי: נתן גרוס

תסריט: נתן גרוס, בהשתתפות שמעון דז'יגן, ישראל שומאכר ושאל גוסקינד

דיאלוגים: רחל אוירבך

הפקה: קואופרטיב "קינאָר"

סוג הסרט: עלילתי-תיעודי-מדבר

הצגת בכורה: תל-אביב, 1951.⁵

שחקנים: שמעון דז'יגן, ישראל שומאכר, נוסיה גולד, ילדי בית היתומים הלנובק.

עלילה: תיאור מפורט של העלילה ניתן למצוא בגוף העבודה, עמ' 12 – 13.

מיקום הסרט כיום: ה-NCJF שיחזר סרט זה והפיץ אותו. ניתן למצוא אותו בארכיוני סרטים רבים (יש העתק שלו במחלקת המדיה של ספריית הר הצופים) ואפשר אף להשאילו מ"האוזן השלישית".

⁵ הסרט נאסר להקרנה בפולין, והוא זכה בה רק להצגת בכורה בפני קהל מוזמנים. גרוס, שם, עמ' 99.